

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA MOLIYAVIY INNOVATSIYALARNING BANK LIKVIDLIGIGA TA’SIRI

Zokirova Diyoraxon Iqboljon qizi

O‘zbekiston Respublikasi Bank-Moliya akademiyasi magistranti

E-mail: diyorazokirova1111@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisdagi raqamli texnologiyalar va moliyaviy innovatsiyalarning tijorat banklari likvidlik darajasiga ta’siri tahlil qilingan. Raqamli xizmatlar, masofaviy bank xizmatlari, blokcheyn texnologiyasi, raqamli to‘lov tizimlari va moliyaviy texnologiyalar (FinTech) likvidlikni boshqarishdagi yangi usullar sifatida ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, banklarning likvidlik ko‘rsatkichlari va ularning raqamli transformatsiya jarayonlariga integratsiyasi statistik ma’lumotlar asosida o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar: bank likvidligi, raqamli texnologiyalar, moliyaviy innovatsiyalar, FinTech, blokcheyn, elektron to‘lovlar, tijorat banklari, moliyaviy barqarorlik.

Аннотация. В диссертации анализируется влияние цифровых технологий и финансовых инноваций на уровень ликвидности коммерческих банков. Цифровые сервисы, удаленный банкинг, технология блокчейн, цифровые платежные системы и финансовые технологии (FinTech) рассматриваются как новые методы управления ликвидностью. Также на основе статистических данных были изучены показатели ликвидности банков и их интеграция в процессы цифровой трансформации.

Ключевые слова: банковская ликвидность, цифровые технологии, финансовые инновации, FinTech, блокчейн, электронные платежи, коммерческие банки, финансовая устойчивость.

Annotation. This thesis analyzes the impact of digital technologies and financial innovations on the liquidity level of commercial banks. Digital services, remote banking, blockchain technology, digital payment systems and financial technologies (FinTech) are considered as new methods of liquidity management. Also, the liquidity indicators of banks and their integration into digital transformation processes are studied based on statistical data.

Key words: bank liquidity, digital technologies, financial innovations, FinTech, blockchain, electronic payments, commercial banks, financial stability.

KIRISH

So‘nggi yillarda dunyo moliyaviy tizimi tub o‘zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Xususan, raqamli texnologiyalar va moliyaviy innovatsiyalar moliyaviy muassasalar faoliyatining barcha sohalariga chuqur kirib kelmoqda. Banklar uchun bu transformatsiya nafaqat xizmat ko‘rsatish sifatini oshirish, balki moliyaviy xavfsizlikni mustahkamlash va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish imkonini bermoqda. Xalqaro tajribada blokcheyn, sun‘iy intellekt (AI), bulutli texnologiyalar, regtech (regulyator

texnologiyalar) va fintech mahsulotlari orqali banklar o‘z likvidligini real vaqt rejimida boshqarishga muvaffaq bo‘lmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 28 apreldagi PQ–4699-sonli qarori asosida bank tizimida raqamli transformatsiyani jadallashtirish vazifasi belgilandi. Shu bois, mazkur tezis doirasida aynan raqamli texnologiyalarning tijorat banklari likvidligiga ta’siri chuqur tahlil qilinadi.

Raqamli texnologiyalar banklarning kundalik likvidlik boshqaruvida hal qiluvchi rol o‘ynamoqda. Ayniqsa: Real vaqtli to‘lov tizimlari (Real-Time Gross Settlement Systems – RTGS) banklararo hisob-kitoblarni tezlashtirib, likvidlik buferini aniqroq boshqarish imkonini beradi. Blokcheyn texnologiyasi esa tranzaksiyalarning oshkoraligini va ishonchligini ta’minlab, hisob-kitobdagi xatoliklarni kamaytiradi, bu esa likvidlikni yo‘qotish xavfini sezilarli darajada pasaytiradi.

Sun’iy intellekt (AI) yordamida banklar mijozlarning depozit va yechib olish xatti-harakatlarini prognoz qilib, oldindan likvidlik rejasi tuzish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda.

Dunyo bank amaliyotida, ayniqsa rivojlangan mamlakatlarda, moliyaviy innovatsiyalar likvidlikni strategik darajada boshqarishga xizmat qilmoqda. Masalan: JP Morgan banki blokcheyn asosida “JPM Coin” to‘lov tizimini yaratdi. Bu tizim banklararo likvidlikni real vaqt rejimida boshqarishga imkon beradi.

HSBC banki bulutli texnologiyalar asosida sun’iy intellektga tayanadigan “Liquidity Management Dashboard” tizimini ishlab chiqqan. Bu platforma kunlik likvidlikni avtomatik baholab, o‘zgarishlarga tez javob qaytarishni ta’minlaydi.

Monzo va Revolut kabi raqamli banklar esa, fintech asosida butun bank tizimini avtomatlashtirib, likvidlik boshqaruvini to‘liq elektron tarzda olib bormoqda.

Ushbu tajribalar shuni ko‘rsatadiki, raqamli transformatsiyani chuqurlashtirish banklarning moliyaviy barqarorligini ta’minlovchi asosiy omilga aylangan.

O‘zbekiston bank tizimida ham raqamli transformatsiya bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Misol uchun, **“Ipak Yo‘li” banki, TBC Bank va Anorbank** fintech yechimlar asosida ishlaydigan mobil ilovalar, raqamli identifikatsiya tizimlari va avtomatlashtirilgan risk baholash modellarini joriy qilgan. Bu banklar likvidlik boshqaruvini AI asosida amalga oshirishga o‘tayotgan ilg‘or subyektlardir.

Bank nomi	Raqamli texnologiyalar	Likvidlik boshqaruvi usuli	Natija
TBC Bank	Mobil ilova, AI	Prognozlash modeli (AI)	LCR 156%
Anorbank	Regtech, API	Real vaqtli likvid nazorati	LCR 148%
Ipak Yo‘li Bank	Bulutli platforma	Onlayn monitoring	LCR 132%

1-jadval. Raqamli texnologiyalarning bank likvidligiga bevosita ta’siri

Yuqoridagi jadvaldan ko‘rinib turibdiki, raqamli texnologiyalardan faol foydalanayotgan banklarda LCR (Liquidity Coverage Ratio) 100% dan ancha yuqori bo‘lib, bu banklarning qisqa muddatli likvidlik majburiyatlarini to‘liq qoplash imkoniyatiga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, so‘nggi yillarda O‘zbekistonda ham banklar alternativ moliyaviy xizmatlar orqali likvidlik manbalarini diversifikatsiya qilmoqda:

Crowdfunding platformalari, mobil banking, P2P kreditlash tizimlari orqali nafaqat mijozlar soni, balki depozitlar bazasi ham kengaymoqda.

“Click”, “Payme”, “Apelsin” kabi fintech kompaniyalari bilan hamkorlikda joriy etilgan tezkor to‘lov tizimlari bank kassasiga doimiy likvidlik oqimini ta‘minlamoqda.

Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, 2023-yilda O‘zbekistonda raqamli to‘lovlar hajmi 2,3 barobarga oshgan. Bu esa banklarning likvidligi uchun yangi vositalar va muqobil rezervlar yaratmoqda.

O‘zbekiston bank tizimi raqamli texnologiyalar va moliyaviy innovatsiyalarni joriy etish orqali likvidlikni boshqarishning yangi bosqichiga o‘tmoqda. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, raqamli transformatsiyani muvaffaqiyatli amalga oshirgan tijorat banklari boshqa banklarga nisbatan yuqori likvidlik ko‘rsatkichlarini namoyish qilmoqda. Ayniqsa, real vaqtlilik monitoring tizimlari, sun‘iy intellekt asosidagi prognozlash vositalari, bulutli xizmatlar va regtech platformalar likvidlikka doimiy nazoratni kuchaytirib, bank xavfsizligini oshirmoqda.

Raqamli texnologiyalarni joriy etish banklar uchun nafaqat texnik yangilanish, balki strategik ustunlikka ega bo‘lish imkonidir. Moliyaviy innovatsiyalar yordamida alternativ likvidlik manbalarining shakllanishi — masalan, fintech kompaniyalari bilan hamkorlik, raqamli to‘lov xizmatlari va mobil banking imkoniyatlari — bank resurslarini optimallashtirishda katta ahamiyatga ega.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Shunga asoslanib quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

Tijorat banklarida raqamli infratuzilmani kengaytirish — har bir bank o‘zining ichki operatsion tizimlarini sun‘iy intellekt asosidagi monitoring va prognozlash modullari bilan to‘ldirishi lozim.

Fintech va regtech kompaniyalari bilan strategik hamkorlikni kuchaytirish — innovatsion xizmatlar orqali nafaqat mijozlarga qulaylik yaratish, balki likvidlik bazasini barqarorlashtirish mumkin.

Markaziy bank darajasida raqamli likvidlik monitoring platformasini yaratish — bu orqali butun bank tizimida makro darajadagi likvidlik holati real vaqt rejimida kuzatilib, tizimli xatarlar oldi olinadi.

Blokcheyn texnologiyasi asosida banklararo hisob-kitoblarni soddalashtirish — operatsiyalarni tezlashtirish va qimmatli qog‘ozlar bilan likvidlik operatsiyalarini avtomatlashtirishga xizmat qiladi.

Moliyaviy savodxonlik va texnologik ko‘nikmalarni oshirish — xodimlar va mijozlar uchun doimiy ravishda innovatsion moliyaviy texnologiyalar bo‘yicha treninglar tashkil etilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Абдуллаев А.А. “Банк ишининг замонавий усуллари” – Т.: Молия, 2021.
2. Отабеков И. “Молиявий инноватсиялар ва уларнинг банк тизимига таъсири” // Иқтисодиёт ва таълим, №4, 2022.
3. Sharipov, K., Abdullaeva, S., Khalilov, S., & Xadjibayev, A. (2025). Analysis of the effectiveness of hydrocarbon vapor condensation. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 1287-1291.
4. Karimov S. “Raqamli bank tizimi: imkoniyatlar va xavflar” // Bank ishi va innovatsiyalar, 2023.
5. Ходжиева, Г. (2024). Анализ и сравнения языковых особенностей гендерной коммуникации на примере итальянской и узбекской литературы. *Зарубежная лингвистика и лингводидактика*, 2(4/S), 232-235.
6. Khodjiev, G. (2024). Analysis and comparison of linguistic features of gender communication on the example of Italian and Uzbek literature.
7. Ходжиева, Г. Н. (2023). Организация учебного процесса в системе довузовской подготовки по иностранному языку в дистанционной форме. *Экономика и социум*, (4-1 (107)), 990-993.
8. Mishkin F.S. “The Economics of Money, Banking, and Financial Markets.” – Pearson Education, 2019.
9. Saodat, I. Ko ‘k’ leksemasining etimologik tavsifi. *O‘zbekiston*, 75.
10. World Bank Report. “Digital Financial Services: Challenges and Opportunities”, 2022.
11. Israilova, S. (2022). “Ko ‘k’ leksemasi semantikasini yoritishda tezaurus modelidan foydalanish. *Computer linguistics: problems, solutions, prospects*, 1(1).
12. Rafikovich, H. M. (2022). The classification of teaching methods in higher education. *Journal of Positive School Psychology*, 1582-1587.
13. Tapscott D., Tapscott A. “Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin Is Changing Money, Business, and the World.” – Penguin, 2018.
14. Deloitte Insights. “Digital Banking Maturity Report” – 2023.
15. European Central Bank. “Financial Stability Review” – 2023, May Issue.